15/01/2021

Στυλιανός Παπαδόπουλος: Ερωταποκρίσεις σχετικά με την Πατερική Θεολογία

/ Ορθόδοξες Προβολές

Ακολουθούν ερωτήσεις σχετικά με την Πατερική Θεολογία και οι απαντήσεις που αντλούνται από τον πρώτο τόμο της πατρολογίας του αειμνήστου καθηγητή Στυλιανού Παπαδόπουλου.

1. Είναι όλοι οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς Πατέρες και Διδάσκαλοι της Εκκλησίας;

Απάντηση: «[…] Η Εκκλησία διέκρινε (ξεχώρισε) λίγους από τους πολλούς πατέρες και τους ονόμασε τιμητικά Πατέρες και Διδασκάλους. Με τον όρο αυτό ένωσε δύο εξαιρετικής σημασίας λειτουργήματα σ’ ένα πρόσωπο, το οποίο έτσι έλαβε την

πρώτη θέση στους κόλπους της. Τα λειτουργήματα αυτά είναι: α) του ποιμένα, που αναγεννά και κατευθύνει πνευματικά τους πιστούς, που συνδέει αυτούς με το Σωτήρα Χριστό δια του Αγίου Πνεύματος, που κηρύττει το Ευαγγέλιο, που τελεί τα μυστήρια της Εκκλησίας και που καλείται για όλα αυτά ‘’πατήρ’’. β) του διδασκάλου, που έχει το ειδικό χάρισμα και άρα το ειδικό προνόμιο και την ειδική ευθύνη να διδάσκει και να ερμηνεύει στους πιστούς την αλήθεια του Θεού, καθώς και να αντιμετωπίζει αυτός κατ’ εξοχήν τα μεγάλα προβλήματα και τις ισχυρές θεολογικές κρίσεις στην Εκκλησία» (σελ. 17-18).

2. Η ονομασία ‘’Πατέρες και Διδάσκαλοι’’ μπορεί να ανιχνευθεί σε χριστιανικά κείμενα ή είναι σημερινός και αυθαίρετος όρος;

Απάντηση: «Την ονομασία, τη σύντομη και την πλήρη, μπορεί κανείς να βρει στα παντός είδους εκκλησιαστικά κείμενα: συνοδικές αποφάσεις (Γ’, Δ’, Ε’ ΣΤ’ και Ζ’ οικουμενικών Συνόδων), κείμενα και Ομολογίες Πατέρων […], κείμενα εκκλησιαστικών συγγραφέων […] ανώνυμα έργα […] λειτουργικά και αγιολογικά κείμενα, προπαντός δε υμνολογικά […]» (σελ. 18).

3. Είναι θεόπνευστοι οι άγιοι Πατέρες και Διδάσκαλοι;

Απάντηση: «Το έργο των Πατέρων και Διδασκάλων συντελέσθηκε στις καίριες και πρωτότυπες στιγμές του με ιδιαίτερη χάρη κι ενέργεια του αγίου Πνεύματος. Γι’ αυτό και η Εκκλησία στις καίριες αυτές στιγμές της πατερικής θεολογίας, που έγιναν Παράδοσή της, αποδίδει κύρος και σημασία ίση με εκείνη που δίδει στην Αγία Γραφή» (σελ. 24).

4. Είναι αυτό, άποψη μεμονωμένων ανθρώπων, ή πίστη της Εκκλησίας διαχρονικά;

Απάντηση: «Τη βεβαιότητά της η Εκκλησία για τη συνεργία του αγίου Πνεύματος στο θεολογικό έργο των Πατέρων έχει εκφράσει και συνοδικά. Άρα η βεβαιότης αυτή δεν αντιπροσωπεύει προσωπικές γνώμες, αλλά κυρωμένο φρόνημα της Εκκλησίας· Στην Έκτη οικουμενική σύνοδο οι Πατέρες χαρακτηρίζονται ‘’θεόπνευστοι’’ (Καρμίρη Ι, σελ. 221). Στην Πενθέκτη Σύνοδο τα συγγράμματά τους ονομάζονται ‘’θεοπαράδοτα’’ (όπου αν. σ. 229)» (σελ. 25).

5. Η θεολογία των Πατέρων και Διδασκάλων της Εκκλησίας είναι ‘’νέα’’ αλήθεια ή διασάφηση και ερμηνεία της ήδη αποκεκαλυμμένης;

Απάντηση: «Ο άγιος Ειρηναίος, που μιλάει για το τι μπορεί να προσφέρει επιπλέον ο καλός θεολόγος, σημειώνει εμφατικά ότι δεν φέρνει νέο Χριστό ή άλλο δημιουργό Θεό, αλλά κατά κάποιο τρόπο εισέρχεται βαθύτερα στις αλήθειες αυτές

κι επεξεργάζεται θέματα της θείας οικονομίας, δίδοντας απαντήσεις στα προβλήματα που γεννιούνται σε όσους ζουν τις παραπάνω αλήθειες. Αφού επομένως δεν έχομε νέα αλήθεια, θα πρόκειται περί διασαφήσεως, ή ερμηνείας της υπαρχούσης [...] μια διασάφηση της αληθείας απαιτεί την είσοδο σ' αυτή και τη μετοχή κατά κάποιο τρόπο ευρύτερο και βαθύτερο απ' όσο είχαν επιτύχει αυτό μέχρι τότε τα ιερά πρόσωπα της Παραδόσεως [...]» (σελ. 32-33).

6. Υπάρχει βελτίωση της γνώσης ή διεύρυνση της γνώσης;

Απάντηση: «Η συμβολή του Διδασκάλου της Εκκλησίας είναι προσθήκη (και άρα γνώσεως) της αλήθειας. Η Εκκλησία, δηλαδή, προκόπτοντας μέσω του Διδασκάλου της στη χαρισματική γνώση της αλήθειας, έχει και ζει κάποτε- κάποτε το φαινόμενο της αυξήσεως όχι της αληθείας, αλλά της εμπειρικής αλήθειας. Η ίδια η αλήθεια ούτε αυξάνει ούτε μικραίνει, διότι είναι ταυτόσημη με τη θεία πραγματικότητα. Εκείνο που μόνο μπορεί να συμβεί είναι να ικανωθεί ο άνθρωπος για ευρύτερη εμπειρία της αλήθειας [...] Εμείς θέλομε να κάνουμε σαφές ότι στους Πατέρες, που πραγματικά αυξάνουν τη διδασκαλία- Παράδοση της Εκκλησίας, έχομε μόνο προσθήκη εμπειρίας και γνώσεως της αληθείας, σύμφωνα με όσα σχετικά εξήγησε ο Μ. Βασίλειος, αντιμετωπίζοντας την ίδια παρεξήγηση: Στην Εκκλησία δεν πρέπει να προσθέτουμε αλήθειες, αλλά ούτε να δόγματα ''εκτός του εκ προκοπής τινά αύξησιν επιθεωρείσθαι τοις λεγομένοις, όπερ ουχί μεταβολή εστίν εκ του χείρονος προς το βέλτιον, αλλά συμπλήρωσις του λείποντος κατά την προσθήκην της γνώσεως'' (Μ. Βασιλείου, Επιστολή 223, 5, Προς Ευστάθιον PG 32, 829Β)» (σελ. 36).

7. Ποιο είναι το κριτήριο γνησιότητας για την θεολογική συμβολή, κατά την πατερική θεολογία;

Απάντηση: «Τονίζοντας οι Πατέρες τη σχέση αυτή δημιούργησαν κι ένα κριτήριο για τη γνησιότητα ή μη της θεολογικής συμβολής των θεολόγων της Εκκλησίας. Εάν δηλαδή το νέο που προσέφεραν κατά καιρούς σαν έκφραση του κρυμμένου κάλλους της αληθείας, των αφανέρωτων όψεών της, ήταν ομόλογο και σύμφωνο και φυσική συνέχεια εκείνων των όψεων που είχαν ήδη εκφραστεί με το γράμμα της Γραφής, τότε το νέο αυτό ήταν γνήσιο, ήταν αποτέλεσμα πραγματικού φωτισμού, κάτι που έπρεπε να γίνει (όπως και γινόταν) φρόνημα, πίστη, Παράδοση της Εκκλησίας» (σελ. 38).

8. Έχουμε δύο πηγές πίστεως ή μία και ενιαία;

Απάντηση: «[...] Τα δύο αυτά, Γραφή και Παράδοση, αποτελούν την ενιαία πορεία της θεολογίας, την έκφραση της θείας αλήθειας, η οποία σώζει τον άνθρωπο στην

Εκκλησία. Διακρίνονται ως φάσεις της οικονομίας προς φανέρωση της αληθείας, αλλά δε χωρίζονται. Η Παράδοση είναι η συνέχεια, η διεύρυνση και η αύξηση της Γραφής. Η Γραφή αποτελεί το σταθερό και μοναδικό θεμέλιο, χωρίς το οποίο τίποτε δεν μπορεί να σταθεί και να δημιουργηθεί» (σελ. 43-44).

9. Αποδίδουμε ορθοδοξία και κύρος σε ολόκληρο το έργο των Πατέρων και σε ότι έχει πει ή υπάρχουν κριτήρια;

Απάντηση: «Αρχίζομε από δύο εύκολες διαπιστώσεις που αποτελούν είδος οροσήμων, εντός των οποίων κινείται η πατερική θεολογική προσφορά. Οι Πατέρες θεολόγησαν με το φωτισμό του Πνεύματος και τα επιστημονικά εφόδια. Οι Πατέρες έσφαλαν σε ορισμένες περιπτώσεις. Το γεγονός του φωτισμού φαίνεται από το ότι οι διδασκαλίες τους υιοθετήθηκαν, επειδή θεωρήθηκαν σύμφωνες και ομόλογες προς την Γραφή, κυρώθηκαν από οικουμενικές Συνόδους κι έγιναν Παράδοση της Εκκλησίας. Παράδοση και φρόνημα στην Εκκλησία γίνεται μόνον ό,τι αποτελεί γνήσια φανέρωση της θείας αληθείας. Το γεγονός του σφάλματος των Πατέρων φαίνεται από το ότι διδασκαλίες τους δεν υιοθετήθηκαν από την Εκκλησία, λησμονήθηκαν, παραμερίστηκαν, απορρίφθηκαν» (σελ. 44-45).

10. Αυτό, ότι και οι Πατέρες έκαναν λάθη, είναι σύγχρονος ισχυρισμός ή είναι Πατερική διδασκαλία;

Απάντηση: «[…] Η απόλυτα ρεαλιστική αυτή θεώρηση του προσώπου του Πατρός, που και φωτίζεται στο έργο του από το άγιο Πνεύμα και δύναται να σφάλλει στην άσκηση του έργου του, δεν είναι μεταγενέστερη ερμηνεία και θεωρία, αλλά βέβαιη συνείδηση της Εκκλησίας. Τη συνείδηση αυτή μάλιστα εκφράζει κι εξηγεί ένας επίσης Πατήρ και Διδάσκαλος, ο ιερός Φώτιος (+ 891). Το σφάλμα οφείλεται κατ’ αυτόν στους εξής λόγους: Στην ‘’άγνοια’’, στο ότι ‘’ανθρώπινον’’ η πλάνη. Προσθέτει όμως ο Φώτιος ότι πλανήθηκαν οι Πατέρες για θέματα που δεν υπήρχε ‘’ζήτησις’’, που δε ζητήθηκε η γνώμη τους […]» (σελ. 45).

11. Ποια η σχέση των Πατέρων με το θύραθεν πνευματικό περιβάλλον;

Απάντηση: «[…] Εάν ο θεολόγος δεν εκφραζόταν μέσω του πνευματικού αυτού κόσμου, θα κινδύνευε να μείνει απόλυτα ξένος για τους ανθρώπους της εποχής, που φυσικά είχαν μάθει να σκέπτονται μόνο με τις δομές του κόσμου εκείνου. Εάν τουναντίον θα χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα του θύραθεν πνευματικού κόσμου, κινδύνευαν να νοθεύσουν την αλήθεια που κήρυτταν. Το όργανο: Τελικά οι χριστιανοί συγγραφείς εργάστηκαν αποδοτικά χρησιμοποιώντας το πνευματικό κλίμα ή το γλωσσικό όργανο της εποχής τους. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι λέγοντας ‘’γλωσσικό όργανο’’ εννοούμε κάτι περισσότερο από το γλωσσικό σχήμα.

Εννοούμε τις κοινωνιολογικές δομές μέσω των οποίων ο μέσος μορφωμένος εκφραζόταν και κατανοούσε τον άνθρωπο και τον κόσμο [...] Οι Πατέρες λοιπόν, δυνατοί στοχαστές οι ίδιοι, δε μπορούσαν να αγνοήσουν τη θύραθεν και μάλιστα την ελληνική σκέψη. Έτσι, θαύμασαν τις υψηλές στιγμές της και χρησιμοποίησαν τις δομές και την οργάνωσή της, αλλά σιωπηλά στην ορολογία της έδωσαν άλλο περιεχόμενο [...]» (σελ. 51-53).

12. Ποια η σχέση των Πατέρων με τις συνόδους;

Απάντηση: «Το έργο των Πατέρων και Διδασκάλων της Εκκλησίας ευρίσκεται σε άμεση σχέση προς το έργο των Συνόδων, είτε αυτές είναι Οικουμενικές είτε τοπικές. Η σχέση αυτή παραμένει εντούτοις αδιασάφητη και αδιόριστη ως ένα σημείο. Οι περισσότερες φέρ' ειπείν οικουμενικές Σύνοδοι εργάστηκαν χωρίς την παρουσία ως μελών κατ' εξοχήν μεγάλων Πατέρων και Διδασκάλων. Αλλά τούτο δεν σημαίνει ότι κινήθηκε η θεολογική διεργασία της Συνόδου ερήμην της θεολογικής προσφοράς ενός ή περισσοτέρων μεγάλων Πατέρων [...] Η θεολογία και οι αποφάσεις των οικουμενικών Συνόδων δε νοούνται χωρίς την προσφορά των Πατέρων και Διδασκάλων, η οποία έχει προηγηθεί κι έχει λίγο ή πολύ προετοιμάσει το έδαφος για την αποδοχή της ορθής θέσεως από μέρους του πληρώματος της Εκκλησίας» (σελ. 67- 68).

13. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις ορθοδοξίας και αποδοχής μιας πατερικής θεολογικής θέσεως;

Απάντηση: «Προϋποθέσεις ορθοδοξίας και αποδοχής μιας πατερικής θεολογικής θέσεως είναι δύο: α) η παραδοσιακότης της θέσεως, το σύμφωνο δηλαδή αυτής προς την Παράδοση και το ήθος της Εκκλησίας, και β) η προέλευση αυτής από φωτισμού του Πνεύματος» (σελ. 68).

14. Ποια είναι τα όρια της Πατρολογίας;

Απάντηση: «Στην πορεία της Εκκλησίας δεν έχομε κάποια εποχή που, ενώ προέκυψε σπουδαίο πρόβλημα σχετικό με τη σωτηρία, δεν ανέδειξε το άγιο Πνεύμα ένα εκλεκτό σκεύος, μέσω του οποίοι θα λυνόταν το θέμα. Παρατηρούμε δηλαδή ότι η παρουσία των Πατέρων είναι αποτέλεσμα της πνευματικής αδυναμίας του πτωτικού ανθρώπου και της επεμβάσεως του Θεού. Όταν επομένως θα λείψει η αδυναμία του ανθρώπου και όταν ο Θεός θα παύσει να οδηγεί τον άνθρωπο στην αλήθεια, τότε θα λείψουν και οι Πατέρες. Όσο λοιπόν η Εκκλησία θα είναι ιστορία, θα έχει και Πατέρες. Άρα, η πατρολογία δεν έχει όρια στην ιστορία, όπως δεν έχει όρια και η Παράδοση της Εκκλησίας» (σελ. 84).

15. Ποια τα φιλολογικά είδη των Πατερικών έργων; (Επιγραμματικά).

Απάντηση: Οι Επιστολές, η Απολογία, τα Αντιαιρετικά έργα, τα Ερμηνευτικά (υπομνήματα- ομιλίες- σχόλια), τα Κατηχητικά έργα, τα Νηπτικά έργα (αποφθέγματα- κεφάλαια- διηγήσεις), τα Μαρτυρολόγια- οι Βίοι των αγίων- τα Συναξάρια, οι Εκκλησιαστικές ιστορίες, τα Χρονικά- Χρονογραφίες, η Ποίηση – Υμνογραφία (τροπάρια- κοντάκια), τα Λειτουργικά κείμενα (Θεία Λειτουργία- ακολουθίες), τα Συνοδικά κείμενα (Όροι και Κανόνες), τα Ανθολόγια (συλλογή πατερικών χωρίων), οι Ερωταποκρίσεις.

Την ανάρτηση αλιεύουμε απο τον επίσημο διαδικτυακό ιστοτόπο της Εκκλησίας της Κύπρου στις 15 Ιανουαρίου 2021